

ТЕОРІЇ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Питання про походження та виникнення держави – досить складна проблема, її висвітлення передбачає відповіді на питання: коли, де, як, за яких обставин та з чого. Щодо цих питань у літературі (як навчальній, так і науково-дослідній) існує кілька теорій, які хоч і відрізняються, але міцно пов'язані між собою.

Мета. Дослідити різні теорії виникнення держави. Для досягнення мети ставимо наступні завдання:

- Дослідити історичні початки виникнення держави;
- Дослідити розвиток кожної з теорій та їх суть;
- Узагальнити отримані знання;

Виклад матеріалу. Держава - це політична форма організації правління, що характеризується суверенною владою, політичним та публічним характером, реалізацією своїх повноважень на певній території через систему спеціально створених органів та організацій, за допомогою яких здійснюється політичне, економічне та ідеологічне управління суспільством та керівництво загальносуспільними правами.

Держава – формальний інститут, який є формою організації політичної спільноти під управлінням уряду; суб'єкт політики, ядро політичної системи.

Поняття «держави» у тому значенні, яким ми його сьогодні знаємо, формувалося сотні років, а суть цього слова – починаючи із перших племен. Вона формувалася різними способами, через що й існує безліч теорій її виникнення.

Теорії виникнення держави – теорії, що пояснюють сенс і характер змін, умови і причини виникнення держави.

Юридичній науці відомо багато теорій виникнення держави. На певному етапі розвитку суспільства виникає потреба у його специфічній окремій організації. Упродовж тривалого часу люди жили, навіть не маючи уявлення про держави. Внаслідок розкладу первіснообщинного ладу існували певні передумови.

Питання про походження держави є дискусійним, оскільки етнографічна й історична науки дають нові знання про ці причини. [3, с. 187]

Виділяють такі основні теорії виникнення держави: [1, с. 17; 2]

- Міфологічні і релігійні концепції:

У основі цих концепцій лежать уявлення про божественне (надприродне) походження держави, загальної системи влади, правил громадської поведінки.

Основною характеристикою є відсутність розподілу між суспільством і державою. Подібні представлення з'явилися під час формування первісних людських співтовариств і проіснували до періоду середньовіччя.

- Патріархальні і патерналістські концепції:

У основі цих концепцій лежать уявлення про виникнення держави з сім'ї, а громадської і державної влади - з влади батька сімейства.

- Органічні концепції:

У основі цих концепцій лежать уявлення про державу як про живий організм, продукт соціальної еволюції (по аналогії з еволюцією біологічною), в якому важливішому органу відповідає вищий статус і значніша влада в органічній системі суспільства і держави.

У таких соціальних організаціях в процесі боротьби і воєн (природного відбору) складаються конкретні держави, формуються уряди, удосконалюється структура управління, при цьому цей соціальний організм поглинає своїх членів. Плюси цих концепцій полягають в тому, що біологічні чинники не могли не вплинути на появу державності, оскільки людина є істотою біо-соціальним. Мінуси в тому, що не можна поширювати усі закономірності, властиві біологічній еволюції, на соціальні організми, оскільки незважаючи на їх взаємозв'язок це різні рівні життя зі своїми закономірностями і причинами виникнення.

- Природно-правові (договірні) концепції:

У основі цих концепцій лежать природно-правові уявлення про договірне походження держави. Згідно Епікуру - «справедливість, що походить від природи, - є договір про корисне - з метою не шкодити один одному і не терпіти шкоди».

Отже, держава виникла в результаті громадського договору про правила спільного проживання, по якому люди частина своїх прав, властивих їм від народження, передають державі як органу, що представляє їх загальні інтереси, а державу, у свою чергу, зобов'язався забезпечити права людини. Плюси цих концепцій полягають в тому, що вони мають глибокий демократичний зміст, обґрунтовували природні права народу на формування державної влади, а також на її скидання. Мінуси в тому, що ігноруються об'єктивні зовнішні чинники, що впливають на держави (соціально-економічні, військово-політичні).

- Насильницькі концепції:

У основі цих концепцій лежать уявлення про виникнення держави, як результату насильства (внутрішнього або зовнішнього), наприклад, шляхом завоювання слабких і незахищених племен сильнішими і організованими, тобто держава є не підсумком внутрішнього розвитку, а нав'язаною ззовні силою, апаратом примусу. Плюси цих концепцій полягають в тому, що елементи насильства дійсно були властиві процесу виникнення деяких держав. Мінуси в тому, що окрім військово-політичних чинників в регіоні є присутній також і соціально-економічні.

- Психологічні концепції:

У основі цих концепцій лежать уявлення про виникнення держави у зв'язку з властивостями людської психіки, потребою індивіда жити в колективі, його прагненням до пошуку авторитету, вказівками якого можна було б керуватися в повсякденному житті, бажанням поведінки і підкорятися.

Держава згідно з цими концепціями - це продукт вирішення психологічних протиріч між ініціативними (активними) особами, здатними до ухвалення відповідальних рішень, і пасивною масою, здатною лише до наслідувальних дій, виконуючих ці рішення. Плюси цієї концепції полягають в тому, що психологічні закономірності - важливий чинник, що безумовно чинить вплив на соціальні інститути. Мінуси в тому, що психологічні властивості особи не можуть бути єдиними причинами утворення держави, оскільки психіка людини формується також під впливом зовнішніх (соціально-економічних) чинників і т. д.

- Лібертарно-юридична теорія:

Згідно цієї теорії право і держава виникають, функціонують, розвиваються і досі існують і діють як дві взаємозв'язані складові частини єдиного по своїй суті їх соціального життя. Історично свобода проявляється якраз в процесі розкладання і є загальною і необхідною формою нормативного і інституціонального визнання, вираження і захисту цієї свободи у виді правосудді індивідів в приватних і публічно-владних справах і стосунках. Наступний всевітньо-історичний прогрес свободи - це одночасно і прогрес відповідних правових і державних форм буття, закріплення і здійснення цієї свободи.

Висновок. Отже, слід підкреслити, що виникнення та формування держави – це складний процес, який відбувався від перших племен і до тепер. Він зазнавав змін та набував характерності під впливом різних чинників, а отже існують різні шляхи, якими він рухався.

Список використаних джерел

1. Теорія виникнення держави та права, за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора Гусарева С.Д., доктора юридичних наук, професора Тихомирова О.Д. Науковий довідник
2. Теорії походження держави, онлайн-ресурс «Книга права». 2015. <https://lawbook.online/prava-gosudarstva-teoriya-ukraine/teoriji-pohodjennya-derjavi.html>
3. Томас Гоббс. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. Переклад з англійської: Ростислав Димерець, Володимир Єрмоленко, Наталія Іванова, Євген Мірошніченко, Тетяна Олійник; передмова та примітки: Тамара Польська та Віктор Малахов. Київ: Дух і Літера, 2000. 600 стор.